

Milko Poštrak

KJE SO SUBKULTURE DANES?

(I)

Seveda sodobne subkulture najdemo v glavnem v urbanih središčih Zahodne Evrope in Združenih držav Amerike. Vprašanje v naslovu se tako nanaša bolj na stanje v teoriji: kje je ali kako daleč je prišlo razmišljanje o subkulturah? Na to in še na nekatera druga vprašanja bomo poskusili odgovoriti v nizu sestavkov. Hkrati bomo pregledali najsodobnejšo dosegljivo literaturo s tega področja in ponudili predloge za nadaljnje raziskovanje. Začenjamo pri začetku...

NASTANEK SUBKULTURE

Večina družboslovcev ali v širšem smislu tistih, ki se ukvarjajo z vprašanji človeka oz. razmerja med entitetama posameznik in kultura, je pojmovala ali vsaj omenjala kulturo v kontekstu dveh ali treh pojmovnih sklopov. Grobo rečeno, so ločili kulturo v širšem smislu kot "naravo človeka", kot "civilizacijski pojem", in kulturo v ožjem smislu kot "človeški proizvod", kot vidik človekove ustvarjalnosti. Pri obeh segmentih so se porajale nove in nove težave. Kultura v širšem smislu je tako razpršen ali vseobsegajoč pojem, da se je lahko v njegovo okrilje umestilo zares vse, kar zadeva človeka. Po drugi strani pa se je debata o kulturi kot vidiku ustvarjalnosti človeka zatikala ob vrednostne sodbe in se zapletala v arbitrarne trditve o (več- ali manj-) vrednosti posamezne kulture.

Strahovita zapletenost človekove eksistence se tako v polju pojma kulture kaže v vsej svoji večplastnosti.

V pričujočem pisanju se bomo - upoštevaje navedene težave - spogledali s poskusi analize posameznih dogajanj v okviru kulture, pojmovane v ožjem smislu, torej kot "ustvarjalnosti

človeka". In še natančneje: posvetili se bomo tistemu, kar po navadi poskušamo označiti s pojmom subkultura.

Bauman je govoril o delitvi dela in specializaciji, ki pogloblja proces heterogenizacije in družbenih odnosov in same kulture. S tem v zvezi je navajal tudi pojave posameznih vlog posameznikov in skupin v proizvodnji ter v kulturnem življenju (BAUMAN 1984: 396). V tem kontekstu je povzel definicijo kulture poljskega sociologa Stefana Czarnowskega: "Kultura je celotnost objektivnih elementov družbenih dosežkov, ki so skupni nizu skupin in ki so zaradi svoje objektivnosti utrjeni in sposobni, da se širijo v prostoru" (*ibid.*: 386). Na podlagi teh izhodišč je Bauman takole definiral subkulturo oz. "podkulturo": "V okviru neke splošne kulture vedno najdemo - v znatni večini znanih družb - t. i. 'podkulture' ali variante, modifikacije splošne kulture, katere raznolikost zgodovinsko izhaja iz različnih zgodovinskih izkušenj raznih velikih delov družbe, sedaj pa se ohranja zaradi njihovih različnih družbenih pozicij in interesov. To so lahko klasične, regionalne, profesionalne, etnične itn. podkulture" (*ibid.*: 387).

Tome, ki prav v zvezi s prej navedenimi različnimi sklopi pojmovanja kulture govori o kulturnem in ustvarjalnem življenju (TOMC 1992a: 111), na drugem mestu (TOMC 1989: 17-21) na podlagi povzemanja definicij Roszaka (1969), Fritha (1986), Hebdigea (1980) ter Brakea (1984) razvija svojo razgradnjo pojma "mladinske subkulture". Tome je "mladinske subkulture" oz. mladinska gibanja nadalje razdelil še na "subkulture" v ožjem pomenu besede, na "subpolitike" ter na "kontrakulture" (TOMC 1989: 7).

Mimogrede: eden od prvih akademskih

sociologov Roszak, ki se je - vsaj na določen način - naklonjeno spoprijemal z analizo dogajanj v Ameriki v šestdesetih letih, je uporabljal termin "kontrakultura". Pozneje je večina avtorjev ta izraz nadomestila s pojmom "subkultura", ki mu je dodala še pridevnik "mladinska", včasih pa se je pojavljal tudi termin "mladinska kultura" (FRITH, GOODWIN (ur.) 1990: 111-124, KNEIF 197: 176-187 itn.).

Mike Brake je v svoji knjigi *Sociologija mladinske kulture in mladinskih subkultur* že v uvodu zapisal: "Mladinska kultura ni neki nejasen strukturni monolit, ki pritegne tiste, ki so v večini mlajši od trideset let, ampak je kompleksna raznolikost več subkultur in različnih starostnih skupin, vendar jasno povezana z njihovim razrednim položajem, to pa je za vsako raziskavo mladinske kulture osrednje. Trdim, da so subkulture pravzaprav poskusi razrešitve kolektivno izkušenih problemov, ki se porajajo iz protislovij družbene strukture, in da subkulture porajajo oblike kolektivne identitete, iz katere je mogoče doseči individualno identiteto, ki ni določena z razredom, izobrazbo in s poklicem. Ta rešitev je skoraj vedno začasna in nikakor ni resnična, stvarna; razrešena je na kulturni ravni" (1984: 15).

Brake je ločeval "prestopniške subkulture", "kulturniško prestopništvo", "reformistična gibanja" ter "politično militantnost" (1984: 20). Prestopniške subkulture so - po Brakeu - zlasti razvite med mladino delavskega razreda kot odzivi na kolektivno doživljene probleme. Kulturniško upornišvo se nanaša na "kulturniški odpor" proti prevladujoči hegemoniji. Reformistična gibanja so pravzaprav "skupine pritiska", k politični militantnosti pa Brake uvršča politično militantne skupine, ki predlagajo radikalno rešitev.

Brake navaja McLunga Leeja ter M. Gordona kot avtorja, ki sta neposredno po drugi svetovni vojni prva uporabila termin "subkultura" za pododdelek nacionalne kulture.

Brake se dokaj razvidno navezuje na Dicka Hebdigea, ki ga potem tudi eksplicitno citira. Hebdige se je namreč naslonil na delo Rolanda Barthesa in trdil, da "imajo vsi aspekti kulture semiotično vrednost, vsi pojavi lahko funkcionirajo kot znaki, kot elementi v komunikacijskih sistemih, ki jim vladajo semantična

pravila in zakoni, ki se ne opažajo v direktnem izkustvu" (HEBDIGE 1980: 24). Hebdige je torej prav tako govoril o simbolni razsežnosti (sub-)kulturnega delovanja, saj stilska obeležja subkulture delujejo kot šifrirana, globoko pomenška sporočila. Brake s tem v zvezi pravi: "S stilom je torej mogoče izraziti množstvo pomenov. Nakazuje, kateri simbolični skupini kdo pripada, jo razmeji od prevladujočega toka in se zateče k identiteti, ki ni predpisana z razredom" (BRAKE 1984: 26).

Tako Hebdige kot za njim Brake analizirata nastanek in razvoj cele vrste raznolikih oblik subkultur, ki so se razvijale v Ameriki in v Veliki Britaniji zlasti po drugi svetovni vojni. Tudi Gregor Tomc je poskušal narediti soroden pregled dogajanja v Sloveniji (TOMC 1989).

Walter Benjamin je v svojem razvpitem eseju *Umetniško delo v dobi tehnične reprodukcije* med razpravljanjem o mestu umetnosti v novih tehnoloških razmerah uporabil tudi izraz "masa" oz. "množica": "Množica je matrica, po kateri se danes spreminjajo vsi ustaljeni pogledi na umetniška dela. Kvantiteta se spreminja v kvaliteto: veliko večja množica udeleženih je spremenila način sodelovanja" (BENJAMIN 1986: 147). Benjamin se sicer ni mogel izogniti pejorativni razsežnosti pojma "udeležba množice v umetniškem procesu", vendar je bil temu prej naklonjen kot ne. Vprašanje, na katerega žal nikoli ne bomo dobili odgovora, je, kako bi Benjamin ocenjeval dogajanja v sodobni kulturi po drugi svetovni vojni, če bi jo preživel. Drugače kakor njegov sodelavec in prijatelj Adorno je bil namreč Benjamin navdušen nad tehnološkimi spremembami oz. jih vsaj ni a priori zavračal. Adorno niti potem, ko se je - v času bivanja v Ameriki - neposredno seznanil z ameriško kulturo, ni spremenil svojih odklonilnih stališč, ob in po njem pa so njegove teze ostale tudi dalj časa prevladujoče (ADORNO 1986; JAY 1991).

Kako pride do vzpostavitve subkulture? Berger in Luckmann sta govorila o dejstvu, da popolna socializacija ni mogoča. "Nekateri posamezniki 'prebivajo' v prenesenem univerzumu na določnejši način kot drugi" (BERGER, LUCKMANN 1992: 129). In še: deviantna inačica

